

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ
ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ
ΤΗΣ ΕΦΗΒΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Ἐνθουμούμενοι τὴν πρώτην σημασίαν τῆς λέξεως χαρακτήρ καὶ ἀποδίδοντες αὐτὴν διὰ τοῦ βρου «ἐγχάραξις φύσεως» θὰ ἠδυνάμεθα νὰ παραχθῶμεν εἰς τὸν ἰσχυρισμόν, ὅτι ὁ καθόλου χαρακτήρ τῶν χρόνων τῆς ὀριμάνσεως συνίσταται εἰς τὴν ἔλλειψιν παντὸς χαρακτήρος. Καὶ ἀληθῶς ἡ περίοδος αὕτη τῆς ἀνθρωπίνης ἡλικίας φέρει περισσότερον πάσης ἄλλης ἐν ἑαυτῇ τὸ γινώρισμα τῆς μεταλλαγῆς, τοῦ μεταβατικοῦ καὶ σταθερᾶς «καταστάσεως» ἐσπερημένου. Ἡ διάρκεια τοῦ φαινομένου τούτου, ἀπὸ τῆς ψυχικῆς αὐτοῦ ὄψεως ἐξεταζομένου, εἶναι—τοῦλάχιστον σήμερον—πολὺ μακροτέρα ἢ ὅσον συνήθως πιστεύεται. Ὁ καθορισμὸς ὀρισμένου ἀριθμοῦ ἐτῶν γενικῶς ἰσχύοντος δὲν εἶναι ἐνταῦθα δυνατός. Ἄλλ' ἵνα παράσχωμεν τύπον τινὰ δοκιμαστικῶς, ὀρίζομεν διὰ τὸν σύγχρονον μορφωμένον πληθυσμόν τῶν μεγαλοπόλεων τῆς βορείου Γερμανίας τὴν διάρκειαν τοῦ σταδίου τούτου τῆς ψυχικῆς ἐξελέξεως ἀπὸ τοῦ 13 μέχρι τοῦ 19 ἔτους ὡς πρὸς τὰς νεάνιδας καὶ ἀπὸ τοῦ 14 μέχρι τοῦ 22 ἔτους ὡς πρὸς τοὺς νέους.

Ἐπειδὴ τὰ ἐπὶ μέρους γινώρισμα τῶν ψυχικῶν βίου κατανοοῦμεν μόνον ἐκ τῆς ὁλότητος αὐτοῦ, εἶναι ἀνάγκη νὰ πειραθῶμεν ἐν ἀρχῇ συνολικόν τινα χαρακτηρισμόν τῆς ἐφηβικῆς ψυχῆς. Σκοπὸς αὐτοῦ εἶναι ἡ εὐρεσις τοῦ σημείου ἐκείνου τοῦ ψυχικοῦ ὄργανισμοῦ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου καθίσταται κατανοητὸς ὁ ἰδιόρρυθμος χαρακτήρ τοῦ γινώσκειν, συναισθάνεσθαι καὶ βούλεσθαι κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην. Πρόσφορος δὲ προπαρασκευὴ τοῦ κυρίου τούτου ἔργου ἡμῶν θὰ εἶναι ἡ πρόταξις πραγματείας τινὸς περὶ τῶν ψυχολογικῶν σχέσεων τῆς ἡβης πρὸς τὴν σύνολον μορφήν, ἣν ἐμφανίζει ἡ παιδικὴ ἡλικία, καὶ τῶν διακρινόντων αὐτὴν ἀπ' ἐκείνης γινωρισμάτων.

Ἐννοεῖται ὅτι τὴν συνολικὴν ταύτην μορφήν ζωῆς, τὴν ὁποίαν κα-

λοῦμεν παῖδα, δὲν δυνάμεθα νὰ προὑποθέσωμεν ὡς γνωστήν, διότι ἡ ἐν χρήσει ψυχολογία τοῦ παιδὸς οὐδόλως βοηθεῖ ἡμᾶς πρὸς γνῶσιν αὐτῆς. Τὸ πεδῖον, ὅπερ διὰ τῆς λέξεως ταύτης ὑποδηλοῦμεν, φαίνεται σχεδὸν περισσότερον ἄγνωστον ἐκείνου, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ ὑποκείμενον τῆς ἐρεύνης ἡμῶν ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ. Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν νὰ προσπαθῆσωμεν νὰ σκιαγραφήσωμεν ἡμεῖς τὴν μορφήν ταύτην τῆς ζωῆς διὰ προχείρων τινῶν γραμμῶν.

Ἡ ὅλον ἐν πληρεστέρα καθισταμένη γνῶσις λεπτομερειῶν ἀναφερομένων εἰς τὸν παραστατικὸν βίον, τὰς νοητικὰς ἐνεργείας, τὰς κινήσεις τοῦ θυμικοῦ καὶ τὰς ἐνεργείας τῆς βουλήσεως τοῦ παιδὸς ἐλάχιστα ὠφελεῖ ἡμᾶς, ἐφ' ὅσον τὰ φαινόμενα ταῦτα δὲν ἐρευνοῦνται ἐν σχέσει πρὸς τὴν σύνολον ψυχικὴν ὑφήν καὶ κατὰ τὴν θέσιν, ἣν πρὸς τὸν σύνολον βίον τοῦ νεαροῦ ὄντος κέκτηνται. Ἄλλὰ τῆς ἐπόψεως ταύτης στερεῖται ἡ σύγχρονος ψυχολογία τοῦ παιδὸς, ἐὰν ἐξαιρέσωμεν ὀλίγας τινὰς ἀποπείρας.

Ἐπειδὴ ἡ ἄμεσος ἐξάδυσις εἰς τὴν ἐσωτερικὴν συναρμογὴν τῆς ψυχῆς τοῦ παιδὸς εἶναι ἀπείρως δυσχερὴς, περιοριζόμεθα εἰς τὸ ἐμφανέστατον σημεῖον, τ. ἔ. εἰς τὴν σχέσιν τοῦ παιδὸς πρὸς ὅ,τι σημαίνει δι' αὐτὸν «πραγματικότητα». Θεμελιώδης διὰ πᾶσαν ψυχολογίαν ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ ἀρχὴ ὅτι τὰ βιώματα δὲν εἶναι τι σταθερόν, ἀλλ' ὅτι συµμεταβάλλονται μετὰ τῆς ψυχικῆς ὀργανώσεως τῶν ὄντων, μετ' αὐτοῦ ἤδη τοῦ σταδίου τῆς ἐξελιξέως αὐτῶν. Ὁ παῖς, τοῦτο πρέπει ἐν πρώτοις νὰ διακριβώσωμεν, ζῆ εἰς κ ὀ σ μ ο ν δ ι ἄ φ ο ρ ο ν τ οῦ ἡ μ ε τ ἔ ρ ο υ.

Τὸ γεγονός τοῦτο ἀντιλαμβάνομεθα σαφέστατα ἐὰν προσέξωμεν εἰς τὴν μέσσην παιδικὴν ἡλικίαν, εἰς τὴν μεταξὺ τοῦ τρίτου καὶ ἐβδόμου ἔτους ἐποχὴν. Συνειθίζομεν νὰ λέγωμεν ὅτι γνώρισμα τοῦ ἐξελικτικοῦ τούτου σταδίου εἶναι ἡ ἰδιαζόντως ζωηρὰ φαντασία, ἥτις προβάλλει ἑαυτὴν εἰς πάντα τὰ ἀντικείμενα τοῦ περιβάλλοντος καὶ ἐμψυχώνει τὰ πάντα ἀνθρωπομορφικῶς. Ὁ ψυχολογικὸς οὗτος χαρακτηρισμὸς εἶναι ἐσφαλμένος, διότι δι' ἡμᾶς ἐνυπάρχει ἐν τῷ ὄρῳ φαντασία τι, ὅπερ δὲν συνοδεύει τὰ ὑπὸ τοῦ παιδὸς βιούμενα, δηλαδὴ ἡ ἀπὸ τῆς πραγματικότητος διαφορά τῆς φαντασίας, τὸ μὴ ὑποχρεωτικὸν τῶν πλασμάτων αὐτῆς καὶ ὁ ὄνειροπόλος αὐτῶν χαρακτήρ. Ἄλλὰ διὰ τὸν ἐσφαλμένως φανταστικὸν καλού-

μενον βίον τοῦ παιδὸς τοῦτο εἶναι ἀκριβῶς τὸ χαρακτηριστικόν, ὅτι τὸ χάσμα ἐκεῖνο δὲν ὑπάρχει ἐν αὐτῷ. Ὅ,τι εἰς ἡμᾶς φαίνεται φαντασία κέκτηται διὰ τὸν παῖδα τὴν ἀξίαν τοῦ πραγματικοῦ, ἔχει δι' αὐτὸν ὅσην σοβαρότητα δι' ἡμᾶς ἢ ἡμετέρα (μετὰ πολλῶν καὶ διαφορωτάτων ἀλλήλων κριτηρίων καὶ ἐν μέρει συμβατικῶς ἰδρυμένη) πραγματικότης.

Ἐπειδὴ ὁ παῖς δὲν αἰσθάνεται τὴν μεταξὺ φαντασίας καὶ πραγματικότητος ἀντιθέσιν, ἢ ὅποια ἐπιβάλλεται ἀναποτρέπτως εἰς ἡμᾶς, ὅταν ἢ μ ε ῖ ε ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου κόσμου παρατηροῦμεν ἐντὸς τοῦ ψυχικοῦ κόσμου τοῦ παιδός, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ὀμιλήσωμεν περὶ τῆς ἐνιστικῆς φαντασίας τοῦ παιδός ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν διαρχικὴν τῶν μεταγενεστέρων σταδίων τῆς ἡλικίας ἢ περὶ ἀφελοῦς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν αἰσθηματικὴν. Κατὰ τὴν περίοδον, περὶ ἧς ὁ λόγος ἐνταῦθα, ὁ παῖς εἶναι συγκεκλωσμένος ἔτι μεθ' ἔλου αὐτοῦ τοῦ ἐνδομύχου βίου πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ πράγματα τοῦ περιβάλλοντος, τοῦ ὁποίου αἰσθησιν λαμβάνει. Δὲν ἀντιπαραβάλλει ἀκόμη συνειδητῶς ἑαυτὸν πρὸς αὐτὰ ὡς ὅν τι ἰδίᾳ ὑπάρχον, εἰ καὶ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ λαμβάνῃ ἀνὰ πᾶσαν ὥραν ἐμπειρίαν τῆς ἐκ τοῦ περιορισμοῦ τοῦ Ἐγὼ του ὀδύνης. Ἄλλ' αὕτη δὲν εἶναι ἀκόμη ὁ ἐκ τοῦ κόσμου ὡς συνόλου πηγάζων πόνος. Ἐνδομύχος κόσμος, ξένος ψυχικὸς κόσμος καὶ ἀψυχος κόσμος δὲν ἔχουν ἀκόμη χωρισθῆ ἀπ' ἀλλήλων.

Ἄλλ' ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος δὲν εἶναι ἐντελῶς ὀρθός. Ποιεῖται χρῆσιν τῆς ὑπερβολῆς, ἵνα ἐξάρῃ ἐν πρώτοις τὸ χαρακτηριστικὸν σημεῖον. Τῇ ἀληθείᾳ ὁ βίος τοῦ παιδός δὲν εἶναι καθαρῶς ἐνιστικὴ συγχώνευσις πρὸς τὴν σημαντικὴν δι' αὐτὸν μοῖραν τοῦ περιβάλλοντος. Καὶ ὁ παῖς λαμβάνει ἐνωρὶς συνειδησιν ἀντιθέσεως τινος, τ. ἔ. βιοῦ τὴν ἀντιθέσιν τῆς ἀφελῶς ἐμψυχούσης, ὀρμεμφύτου ἐπόψεως α ὑ τ ο ὕ πρὸς τὴν καλουμένην «πραγματικὴν» πορείαν τοῦ κόσμου καὶ πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ κόσμου τῶν ἐνηλίκων, αἵτινες ὑπὸ μορφήν ἀπείρων σχέσεων ἐπεμβαίνουν εἰς τὸν κόσμον αὐτοῦ. Ἐπειτα ὁ παῖς οὐδαμῶς βιοῦ τὸν δεῦτερον τοῦτον κόσμον α ὑ τ ο ὕ μόνον μετ' ὀδύνης καὶ ἀποστροφῆς, ἀλλ' ἐπιέμενος αὐτοῦ καὶ πρὸς αὐτὸν ἀποφασιστικώτερον τείνων. Διὰ δύο λέξεων λοιπόν: εἰς τὴν συνειδησιν ἢ εἰς τὸ βίωμα τῆς ἀντιθέσεως, μετὰ τῆς ὁποίας

βλέπομεν τὸν κόσμον τοῦ παιδὸς καὶ ἡ ὁποῖα καθιστᾷ ἡμᾶς (ἤδη ἐπειδὴ διαθέτει αἰσθηματικῶς) ἀνικάτους ὅπως ἀσκήσωμεν ψυχολογίαν τοῦ παιδὸς κατανοῦσαν ἐντελῶς κατὰ προβολήν, ἀντιστοιχεῖ καὶ εἰς τὸν ἴδιον τὸν παῖδα τι, μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς ὅτι ὁ παῖς λαμβάνει ἐμπειρίαν τῆς ἀντιθέσεως ταύτης ἀπὸ τῆς ἀντιστρόφου ὕψεως καὶ οὐχὶ μετὰ ρομαντικοῦ πρὸς τὰ ὀπίσω πόθου, ἀλλὰ μετὰ φερέλπιδος πρὸς τὰ πρόσω ὁρμῆς. Τοῦτο εἶναι κατὰ βάθος λίαν φυσικόν· ὅταν βλέπω διὰ τοῦ φράκτου εἰς τὸν κῆπον τοῦ γείτονος ἀντιλαμβάνομαι τὸ κτῆμα αὐτοῦ ἄλλως ἢ ὡς βλέπει αὐτὸς τὸ ἰδικόν μου, ὅταν ἀτενίζῃ πρὸς ἐμέ.

Ἡ ἡμετέρα λοιπὸν περιγραφή τοῦ παιδικοῦ κόσμου ὀδηγεῖ ἡμᾶς μόνον μέχρι τῶν ὀρίων ἐκείνων, πέρα τῶν ἠποίων ἀρχεται ὑφ' ἡμῶν τόσον διάφορος ἡμῶν, ὥστε δυνάμεθα μὲν νὰ κατανοήσωμεν ἐτι αὐτήν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ νὰ ἀναπαραστήσωμεν αὐτήν πλήρως ἐν ἡμῖν διὰ μεταβιώσεως. Εἰς τὴν μορφήν ταύτην δὲν δυνάμεθα νὰ εἰσέλθωμεν πλέον ἐντελῶς, διότι ἡ ψυχὴ ἡμῶν, ἕνα μετὰ τοῦ Hölderlin εἶπωμεν, κατέστη πολὺ ὄριμος.

Ἡ συνέχισις ὅλᾳ ἀπῆτει νὰ ἐρευνηθῇ περαιτέρω ἐντὸς τοῦ πλαισίου τούτου τί ἡ παιδικὴ συνείδησις τῆς πραγματικότητος ἐκλέγει ὡς «παρόν» ἐκ τοῦ περιβάλλοντος (ὅπερ ἡ ἐπιστήμη πειρᾶται νὰ συγκροτήσῃ οὐδετέρως δι' ὅλα τὰ ἦντα ἐν γένει). Πᾶν περιβάλλον γεννᾶται διὰ τοιαύτης ὑπὸ ἀξιών κατευθυνομένης ἐπιλογῆς. Εἰς τὸν βίον τοῦ παιδὸς ὑπάρχουν πολλὰ καὶ σημαντικά, ἀπερ δι' ἡμᾶς οὔτε παρόντα εἶναι οὔτε σημασίαν ἔχουν. Τάνάπαλιν δὲ διὰ τὸν παῖδα πολλὰ οὐδόλως ὑπάρχουν ἀκόμη, εἰ καὶ ὅλᾳ ἐπίστευέ τις ὅτι ἔδει νὰ κεῖνται «πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν» του. Ἄλλ' εἰς τοιαύτας λεπτομερείας τῆς ψυχολογίας τοῦ παιδὸς δὲν ἐπιτρέπεται νὰ εἰσέλθωμεν. Περιοριζόμεθα νὰ ἐξάρωμεν σημεῖα τινά, τὰ ὁποῖα κέκτηνται ἰδιαιτέραν σπουδαιότητα.

Πρὸς τὰς δύο ἐκείνας γενικωτάτας μορφάς τῆς πραγματικότητος, αἵτινες καθορίζουν κατὰ Κάντιον κατὰ τρόπον γενικῶς ἰσχύοντα τὸ Ουμελιῶδες σχῆμα τοῦ κόσμου τῶν φαινομένων, πρὸς τὸν *χ ῶ ρ ο ν* καὶ τὸν *χ ρ ὀ ν ο ν*, ἔχει ἐξάπαντος ὁ παῖς σχέσεις βιωματικὰς ἢ ἐμπειρικὰς ἐντελῶς διαφορετικὰς τῶν τοῦ ἐνήλικος. Ἄγνοῶ ἐὰν φαντάζεται τὸν *χ ῶ ρ ο ν* ὡς ἄπειρον. Ἐββαῖον δ' ὅμως

εἶναι ὅτι διὰ τὸν παῖδα πολὺ περιττότερον ἢ διὰ τὸν ἀφελῆ κά-
τοικον τῶν δασῶν ὁ χῶρος συνίσταται ἐκ δύο μερῶν, μιᾶς κεντρικῆς
ζώνης, περιβαλλούσης τὸ Ἔγώ, λίαν γνωρίμου καὶ μετὰ περιε-
χομένου ὁμοσήμου, καὶ ἐνὸς μεγάλου πέπλου, ὅστις δύναται νὰ
πληρωθῇ ἐκ τοῦ ἐνδομύχου βίου τοῦ παιδὸς διὰ πλασμάτων κατὰ
τὸ δοκοῦν. Τὴν κεντρικὴν ἐκείνην ζώνην ἀπολαμβάνει ἐντατικώ-
τατα. Καὶ αὐτὰ τὰ ἐλάχιστα ἐν αὐτῇ εἶναι γνωστὰ καὶ πλήρη ἐσω-
τάτων σχέσεων πρὸς τὸ ἴδιον Ἔγώ. Οὐδέποτε πλέον ἐν τῷ βίῳ
γνωρίζομεν χῶρον μετὰ τήσεως ἐντάσεως μεθ' ὅσης ἠρευνήσαμεν
γωνίαν τινὰ τοῦ δωματίου ὡς παιδικοὶ «ἐξερευνηταί». Πρὸς τὸ
γεγονὸς τοῦτο συμφωνεῖ ἡ παρατήρησις ὅτι συχνὴ ἀλλαγὴ τόπου
ἐπιταχύνει μὲν συνήθως τὴν ψυχικὴν ἐξέλιξιν, ἀλλὰ συνεπάγεται
ὁμως ἀντὶ τῆς ἐμβαθύνσεως τὸν κίνδυνον τῆς ἐπιπολαιότητος.

Παραπλήσιόν τι συμβαίνει καὶ περὶ τὴν ἐμπειρίαν τοῦ χρόνου,
ἣν λαμβάνει ὁ παῖς. Οὗτος δὲν εἶναι ἀκόμη ἡ συνεχὴς ἐκείνη καὶ
ἀδυσώπητος κίνησις ἡμῶν αὐτῶν καὶ πάντων τῶν ὄντων ἐπὶ μιᾶς
γραμμῆς, τῆς ὁποίας οὐδὲν σημεῖον ἐπιστρέφει καὶ ἡ ὁποία — διὰ
τὸν ὑποκειμενικὸν βίον — θὰ καταπαύσῃ αἰφνης μίαν ἡμέραν καὶ
θὰ ἐξαφανισθῇ εἰς τὰ σκότη· ἀλλ' ἀποτελεῖ σειρὰν ἀρχῆθεν ἀσυν-
δέτων, ἀπειρῶν καθ' ἑαυτὰς στιγμῶν, τῶν ὁποίων ἐκάστη ἀπο-
λαμβάνει μετὰ τήσεως ἐντάσεως ὁ παῖς, ὥστε ἐλλείπει σχεδὸν ἐντε-
λῶς ἀπ' αὐτοῦ ἡ συνειδησις τῆς ροῆς καὶ τοῦ ἀνεπιστρέπτου. Ἐὰν
ἐξαίφνης βιώσῃ τὸν χρόνον κατ' ἄλλον τρόπον, δύναται ἡ μί α
αὕτη μεταφυσικὴ βίωσις νὰ σημαίνῃ τὴν κατάπαυσιν τῆς παιδικῆς
ἡλικίας, τὴν ἀφύπνισιν τῆς ψυχῆς. Διότι ἡ εἰς τὴν ἥβην μετάβασις
τῆς ψυχῆς τελεῖται πολλάκις, ὡς θὰ εἶδομεν, διὰ διαρρήξεως, ὡς
εἰ διεσχίζετο ἐξαίφνης περίβλημά τι καὶ ἐξεπήδα δι' αὐτοῦ βαθύτε-
ρόν τι στῶμα. Χαρακτηριστικὸν παράδειγμα τούτου παρέχουν
ἡμῖν αἱ Νεανικαὶ Ἀναμνήσεις τοῦ Ἀδόλφου Stahr. Ὁ θάνατος τῆς
μητρὸς του δίδει ἀφορμὴν πρὸς τοιαύτην διὰ διαρρήξεως αἰφνιδίαν
ἐκκόλαψιν τῶν ψυχικῶν πετάλων. Πράγματα, τῶν ὁποίων ἑκατον-
τάκις ἔλαβεν ἐμπειρίαν, βιοῦνται αἰφνης κατὰ δ ι ἄ φ ο ρ ο ν τρόπον,
εἰ καὶ καθ' ἑαυτὰ παρέμειναν ὅλως ἀμετάβλητα. «Μολονότι θὰ
φρανῇ παράδοξον, ἡ σκέψις ὅτι θὰ ἀπέθνησκον καὶ οἱ γονεῖς μας
οὐδέποτε εἶχεν ἐπέλθει εἰς τὸν νοῦν μου. Τώρα ἐπῆλθεν διὰ μιᾶς

ὡς πραγματικότης εἰς τὴν συνείδησίν μου καὶ μετ' αὐτῆς τὸ συναίσθημα τοῦ πεπερασμένου πάντων ἐν γένει τῶν ὄντων. "Ὅ,τι ἔκτοτε ἐπέβη τὴν ψυχὴν τοῦ δεκατριετοῦς νέου δὲν ἦτο φόβος οὐδ' ἐκπληξις, ἀλλὰ βαρῦθυμον συναίσθημα ἄλλου εἴδους, τὸ ὁποῖον δὲν ἠδυνήθη ἔκτοτε νὰ κατανικήσῃ πλέον ἐντελῶς. Τὸ πρῶτον «ἐξεδηλώθη,» ὅτε μὴνάς τινὰς μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρὸς μου μετεβαίνομεν πάλιν πρὸς ἐπίσκεψιν εἰς...., ὅπερ μεγάλως μὲ εἶχεν εὐχαριστήσῃ. Ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμὴν διηρχόμεθα πρὸ τῆς μεγάλης ἀχλαδέας, τῆς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δρόμου εὕρισκομένης, ἤκουσα αἰφνιδίως νὰ ἤχη ἐντὸς ἐμοῦ ἡ φωνή: Πρὸ τοῦ δένδρου τούτου θὰ διέλθῃς πάλιν σήμερον τὸ ἑσπέρας καὶ τότε θὰ τελειώσῃ ὅλη ἡ χαρὰ. Εἶχον ἀπολέσει τὸ συναίσθημα τοῦ ἀπείρου τοῦ χρόνου, ὅπερ ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον ὄρον τῆς εὐτυχίας τοῦ παιδὸς καὶ τοῦ ἐφήβου. 'Ἢ νεότης μου εἶχε παρέλθει». Ἀκριβέστερον εἰπεῖν, εἶχε παρέλθει ἡ παιδικὴ του ἡλικία· εἶχεν εἰσέλθει εἰς τὸ στάδιον τῆς ψυχικῆς ἡβῆς· εἶχε παύσει νὰ βιοῖ ἀφελῶς. Εἶχεν ἀφυπνισθῆ ἐν αὐτῷ τὸ αἰσθηματικὸν ἐκεῖνο, τοῦ ὁποῖου τὰ βάλθη προσπαθοῦμεν νὰ χαρακτηρίσωμεν διὰ τῶν παρατηρήσεών μας τούτων ἐνταῦθα.

Ὡς ὁ χρόνος καὶ ὁ χῶρος βιοῦνται ὑπὸ τοῦ παιδὸς ὡς ἀπειρόν τι μᾶλλον κατὰ τὴν ἔντασιν ἢ τὴν ἔκτασιν, οὕτω καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν τύπων τούτων, ἐν οἷς περιλαμβάνομεν τὸν κόσμον, εἶναι παρὰ τῷ παιδί διάφορον τοῦ παρὰ τῷ ἐφήβῳ. (Ὡ φ υ σ ι κ ο ἰ ν ὀ μ ο ι οὐδ' ἐν τῇ δημῳδαί αὐτῶν μορφῇ εἶναι εἰς αὐτὸν γνωστοί. (Ὡτε τὰς ἰδίας οὕτε τὰς ξένας δυνάμεις εἶναι εἰς ἡέσιν νὰ ἐκτιμήσῃ. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ὡς ἐξαετῆς παῖς ἀνέλαβον σοβαρῶς κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν τῆς βορείου Βαλᾶσσης, ἧπου μετεβαίνομεν τακτικὰ κατὰ τὸ ἕρος, νὰ κατασκευάσω ἐξ ἄμμου ἀληθινὸν πλοῖον ἰλίπηχον τὸ ὕψος, μετὰ κοιτωνίσκων καὶ κλιμάκων· δὲν ἐνθυμοῦμαι ὅμως νὰ ἐλυπήθην πολὺ ὅτε ἠναγκάσθην νὰ παραιτηθῶ τῆς ἐκτελέσεως. Ἰεραιτέρω κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ἐλλείπει πᾶσα σκέψις περὶ τῆς ψυχικῆς ὄψεως τῶν πέριξ ἀνθρώπων, ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι σαφῶς ἐστραμμένη αὐτὴ πρὸς τὸ μικρὸν Ἴχθῦς (ὡς πρὸς τὸ κέντρον τοῦ κόσμου). Περὶ τῆς πρωτογόνου ψυχολογίας τῶν ἀψιθυμιῶν καὶ περὶ τῶν μορφῶν τῶν ἐλατηρίων, εἰς ἃ ἐξαρκεῖται ὁ

παῖς, παρέχει πληροφορίας τινάσς ἢ ὑπὸ τῆς Charlotte Bühler γενομένη ἀνάλυσις τῆς ἐν ταῖς μύθοις ἐκδηλουμένης φαντασίας τοῦ παιδός. Ἀκόμη ὀλιγώτερον τέλος προβαίνει εἰς σκέψεις ὁ παῖς περὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ψυχῆς, ἐκτὸς ἐὰν τεχνητῶς καὶ προῶρως ὀδηγηθῆ εἰς τοῦτο ὑπὸ εὐσεβόφρονος περιβάλλοντος ἢ δια βιαζούσης ἀγωγῆς.

Μέχρι τοῦδε ἐμιλήσαμεν ἐπίτηδες περὶ τῆς μορφῆς τῆς ζωῆς, τὴν ὅποیان ἐμφανίζει εἰς ἡμᾶς ἡ μ ε σ η παιδικὴ ἡλικία, ἵνα ἐξάρω-
 μεν ὅσον τὸ δυνατόν περισσύτερον τὰς πρὸς τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν διαφορὰς. Ἐν τῷ μεταξύ ἡμῶς κεῖται ἡλικία, τῆς ὅποίας ἡ ψυχολο-
 γία ἐλάχιστα ἔχει ἐρευνηθῆ, ἢ ἀπὸ τοῦ ὀγδόου που μέχρι τοῦ δω-
 δεκάτου ἔτους περιόδου, τῆς ὅποίας τὰ θεμελιώδη γνωρίσματα εἶναι ὅλως διαφορετικά. Ἐξετάσωμεν αὐτὰ παρὰ τῷ ἄρρενι. Χαρα-
 κτηριστικὴ διὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην εἶναι κατὰ κανόνα ζωηρά, διὰ
 τὰ ἐκτὸς ἐνδιαφερομένη παιδικὴ αἰσθησις τῆς πραγματικότητος. Ἡ
 βᾶσιν αὐτῆς ἀποτελεῖ ἰσχυρὸν ζωϊκὸν συναίσθημα, ἐκ τοῦ
 σώματος πηγάζον. Μέγας βαθμὸς πρυσαρμογῆς εἰς τοὺς ὄρους τοῦ
 παιδικοῦ βίου ἔχει πλέον ἐπιτευχθῆ. Ἐντεῦθεν γεννᾶται συναίσθημα
 ἀσφαλείας, ἀξανάμενον βαθμηδόν, καὶ τέλος πλεόνασμα δυνά-
 μεως, ὅπερ ἐκκενοῦται εἰς τὰ γνωστὰ φαινόμενα τῶν λεγομένων
 ἔτων τῆς ἀφροσύνης. Ὁ παῖς (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀβεβαιότητα
 τοῦ ἐφήβου) εἶναι βέβαιος περὶ ἑαυτοῦ καὶ ἐπαρκὴς εἰς ἑαυτόν.
 Ἡ τὸν ἐκτὸς κόσμον ἐμψυχοῦσα λειτουργία ἀποχωρεῖ πλέον ἐπαι-
 σθητῶς ἀπὸ τῆς ἀντιλήψεως τῆς πραγματικότητος. Καθίσταται
 μᾶλλον «φαντασία» ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐννοίᾳ καὶ περιορίζεται εἰς
 ἐλευθέρους μετασχηματισμοὺς πραγματικῶν καταστάσεων. Εἶναι
 ἐνεργὸς μᾶλλον ἐν τῇ πρὸς τοὺς ὀμηλικὰς παιδιᾶ ἢ ἐν τῇ ἀναστροφῇ
 πρὸς ἄψυχα πράγματα (κύβους, στρατιώτας). Ὁ ὀλικώτερος καὶ
 πραγματικώτερος χαρακτήρ τῶν νέων παιδιῶν ἐκδηλοῦται σαφῶς
 διὰ φράσεων οἷα ἡ «αὐτὸ δὲν εἶναι σωστὸ παιχνίδι», τ. ἔ. ἡ φαν-
 τασία δεσμεύει ἰσχυρότερον ἑαυτὴν εἰς κανόνας, τοὺς ὁποίους αὐτὴ
 ἔθεσεν. Κατὰ τὰ ἄλλα ὁ παῖς ἐνδιαφέρεται ζωηρῶς διὰ τὰ πρά-
 γματα τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Ἐπιζητεῖ γνῶσιν τοῦ κόσμου τούτου
 διὰ συνειδητῶν ἐρωτήσεων καὶ ἐρευνῶν· χαρακτηριστικὴ διὰ τὴν
 ἡλικίαν ταύτην εἶναι ἐπίσης ἡ ἀφύπνισις τεχνικῶν διαφερόντων, ἢ
 ὅποια ὀδηγεῖ καὶ τοὺς ἐστερημένους ταλάντου περὶ τὰ τοιαῦτα εἰς

τὴν γνωστὴν ἐπίπικον καὶ ἀσκοπὸν ἐνασχόλησιν. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἤδη ρεαλιστὴς κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς ἡλικίας του. Ἄλλ' ὁ ρεαλισμὸς αὐτοῦ οὕτως περιορίζεται κατ' ἰδιόρρυθμον τρόπον εἰς τὰ ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὸν παιδικὸν κόσμον ἢ τὰ ὁποῖα ὑπεισέρχονται εἰς αὐτόν. Ἀποκομίζει τις τὴν σταθερὰν ἐντύπωσιν ὅτι ὁ παῖς ἀπετελέσθη ἤδη ὡς τοιοῦτος. Ἐχει ἐπιτευχθῆ κατάστασις ἰσορροπίας τῶν δυνάμεων, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ τῆς ἐξουσιάσεως τοῦ μέχρι τοῦδε κύκλου τῆς ζωῆς.

Εἰς τὴν ἀσφαλῆ ταύτην ψυχικὴν κατάστασιν ἐπιφέρει ἡ περίοδος τῆς ὀριμάνσεως νέους κλονισμοὺς τόσον βαθεῖς, ὥστε οὐχὶ ἀδίκως ὠμίλησάν τινες περὶ δευτέρας γεννήσεως. Τὸ αἰφνίδιον ἢ τὸ βαθμιαῖον τῆς ἀνατροπῆς ταύτης ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἀτομικοῦ χαρακτῆρος ἐκάστου. Κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν εἰμεθα πάντως ὑποχρεωμένοι νὰ δεχθῶμεν ὅτι προηγήθη χρόνος λανθανούσης προπαρασκευῆς. Βέβαιον ἐν πάσῃ περιπτώσει εἶναι ὅτι, εἴτε ὀφείλει τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ εἰς βαθεὰ συναισθημάτων καὶ βιώματα καθόλου τὸ φαινόμενον εἴτε ἐπισπεύδεται ὑπὸ ὀρισμένων παραγόντων εἴτε καὶ ἀναβάλλεται ἢ εἰσοδος αὐτοῦ διὰ τῆς ἀγωγῆς, αὐτὸ τοῦτο πηγάζει ἐκ τῶν ἔσω, ἐκ τῆς ἀυξήσεως καὶ ἀναπτύξεως αὐτῆς ταύτης τῆς ψυχῆς. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθῆ ὡς ὀφειλόμενον εἰς ἐνέργειαν ἐξωθεν δρωσαν. Οἱ βαθμοὶ τῆς ἰσχύος αὐτοῦ εἶναι ἄλλοτε ἄλλοι, ἀλλ' οὐδέποτε ὁμοῦς ἐλλείπει παντελῶς ἀπὸ τῶν πνευματικῶς ὑγιῶν προσώπων. Περὶ τῆς φυσιολογικῆς αὐτοῦ ἡψεως δὲν ἴα ὀμιλήσωμεν ἐνταῦθα, μεθ' ὅσα εἶπομεν ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ. () περ μόνον ἐνδιαφέρει εἶναι ἡ κατανόησις τῆς μεταβολῆς, ἥτις τελεῖται ἐν τῇ ψυχικῇ ὑφῇ ἢ τῷ ψυχικῷ ὀργανισμῷ.

Διὰ πεπειραμένους ψυχολόγους προγνωστικὰ τῆς μεταβολῆς ἀποτελοῦν μικρὰ τινα καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον ἀσήμαντα συμπτώματα, καὶ ἐὰν ἀκόμη δὲν ἠσχολήθησαν περὶ τὸ κέντρον τῆς ψυχικῆς περιστροφῆς τῶν ἐν οἷς τὰ συμπτώματα ταῦτα. Εἰς ἀλληλογραφίαν, τὴν ὁποίαν ἐτήρουν πρὸς μικρὰν κόρην ἀπὸ τοῦ δωδεκάτου ἔτους αὐτῆς, οὐδὲν ἴχνος ψυχικῆς ἀφυπνίσεως παρουσιάσθη μέχρι τοῦ δεκάτου ἐβδόμου ἔτους τῆς ἡλικίας της. Ἡ φυσιολογικὴ ἡβη εἶχεν ἤδη ἐμφανισθῆ ἐν ἀρχῇ τοῦ δεκάτου τετάρτου ἔτους. Ἄλλὰ τὸ πρῶτον σύμπτωμα ψυχικοῦ μετασχηματισμοῦ παρέσχον

εις ἐμὲ δύο μικραὶ φράσεις, αἱ ὁποῖαι ἦσαν παρεμβεβλημέναι εἰς ὅλως ἀντικειμενικὴν περιγραφὴν φοιτητικῆς ἑορτῆς. Τὸ τέρμα τῆς ἑορτῆς ταύτης μετὰ παννύχιον χορὸν ἀπετέλεσεν ἐωθινὴ λεμβοδρομία τῶν διαφόρων ζευγῶν. «Γύρω ἐπεκράτει βαθεῖα σιγὴ· οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν ἠθροῦνε λέξιν». Ὁ παῖς δὲν αἰσθάνεται τὴν σιγὴν.

Προσποθήσωμεν νῦν νὰ ἐξεύρωμεν καὶ διατυπώσωμεν τὰ χαρακτηριστικὰ σημεῖα τῶν γνωρισμάτων τῆς νέας ψυχικῆς ὥργα νώσεως. Ταῦτα εἶναι τρία:

α') Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ Ἐγῶ.

β') Ἡ βαθμιαία γένεσις σχεδίου ζωῆς.

γ') Ἡ ἐντὸς τῶν καθ' ἕκαστον πεδίων τῆς ζωῆς αὐξήσις καὶ ἡ πρὸς αὐτὰ προσαρμογὴ.

Τὸ πρῶτον ἀποτελεῖ τὴν θεμελιώδη (μεταφυσικὴν) συνείδησιν ἢ βίωσιν τῆς ἀτομικεύσεως· τὸ δεύτερον εἶναι ἡ ἐπενέργεια τούτου τοῦ ἰδία εἶναι (τῆς μορφῆς ταύτης) ἐπὶ τὸ περιεχόμενον τῆς ζωῆς· τὸ τρίτον ὁ διακανονισμὸς τῆς θέσεως τοῦ ἐφήβου πρὸς τὰς καθ' ἕκαστον ὀψεις τῆς ζωῆς, ὅστις τελεῖται κατ' ἀρχὰς ἀνευ ἐσωτερικῆς συνοχῆς, ἕως οὗ ἐν εὐνοϊκῇ περιπτώσει ἐπιβάλλεται ἡ εἰδοποιὸς δύναμις τοῦ ἀτόμου. Τὰ τρία ταῦτα σημεῖα θὰ ἀναπτύξωμεν ἀκριβέστερον.

α) Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ ἰδία καὶ καθ' ἑαυτὸν εἶναι δὲν σημαίνει ὅτι δὲν ὑπῆρχε πρότερον βίωσις τοῦ Ἐγῶ ἢ ὅτι ἔλειπεν ἡ συνείδησις αὐτοῦ. Καὶ ὁ παῖς ἔχει τὸ ἑαυτοῦ Ἐγῶ ('). Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι δι' αὐτὸν τόσον αὐτονόητον, ὥστε οὐδαμῶς ἐμφανίζεται εἰς τὴν συνείδησιν αὐτοῦ ὡς τι, ὅπερ θὰ ἡδύ-

1. Ἡ ψυχολογία θὰ ἔπρεπε νὰ ἐρευνήσῃ ἀκριβέστερον τὰ στάδια τοῦ συνειδότος. Ὑπάρχει ἀπλὴ συνείδησις, ἣς τὸ περιεχόμενον φαίνεται ὅτι συνίσταται εἰς τὸ ἔχειν βιώματα καὶ ἐνεργήματα. Ὑπὲρ ταύτην ἐκτείνεται συνείδησις, ἣτις ἐπισκοπεῖ ἀπαξ ἔτι τὸ περιεχόμενον τοῦτο (1ον στάδιον τοῦ λογισμοῦ). Τέλος ὑπάρχει συνείδησις, ἣτις ἀνάγει τὰ ψυχικὰ φαινόμενα εἰς ἐννοίας, ὑφουμένη οὕτω εἰς γνῶσιν περὶ τῆς συνειδήσεως (2ον στάδιον τοῦ λογισμοῦ). Χάριν παραδείγματος· Ὁρειβάτης τις δύναται νὰ βιώσῃ ἀπλῶς τὸν κόσμον τῶν ὑψηλῶν ὄρεων· εἶναι ὁμοίως δυνατὸν νὰ βιώσῃ πάλιν καὶ τὸ βιωθὲν τοῦτο, οὕτω δὲ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἀπόλαυσιν ἢ νὰ διατεθῇ μελαγχολικῶς. Τέλος δύναται νὰ κάμῃ σκέψεις ἐπὶ τῆς ἐν αὐτῷ συμβάσεως βιώσεώς ἐκείνης. Ὁ λόγος ἐνταῦθα περὶ τοῦ 1ου κυρίως σταδίου.

νατο και να μη υπάρχει η να μη ισχύη. Είναι γνωστός ο αναψύχων, αφελής εγωισμός του παιδός. Ωσαύτως την ανακάλυψιν ταύτην δέν πρέπει να νησώμεν σημαίνουσας ότι ο άνθρωπος εύρισκει εαυτὸν ἤδη κατὰ τὰ ἔτη τῆς ὀριμάνσεως, ὡς συμβαίνει περὶ τὸν Wilhelm Meister κατὰ τὸ τέλος τῶν μαθητικῶν χρόνων καὶ ἀπαξ ἔτι ἐν ὑψηλότερα βαθμίδι κατὰ τὸ τέλος τῶν ἀποδημητικῶν χρόνων. Θέλομεν νὰ εἰπωμεν μόνον, ὅτι ὁ ἰδιάζων χαρακτήρ τοῦ νέου ἐγκείται ἐν τῇ τροπῇ τοῦ βλέμματος πρὸς τὰ ἔσω (λογισμὸς καὶ αὐτοπαρατηρησιὰ), ἐν τῇ ἀνοικαλύψει τοῦ ὑποκειμένου ὡς κόσμου καθ' ἑαυτὸν, ὅστις τελεῖ διὰ πάντος πλήρως κεχωρισμένως ἀπὸ παντός ἄλλου ἐπὶ τῆς γῆς, ἀπὸ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἀνθρώπων, μετ' αὐτῆς δὲ ἐν τῇ γνώσει καὶ συναισθήσει (τῇ βιώσει) τῆς μεγάλης μονώσεως. Ἀνάγκη νὰ ἐκφρασθῶμεν ἀκριβέστερον ἔτι τὸ ἐνιαῖον τοῦτο Ἐγώ, πρὸς τὸ ὅποῖον στρέφεται τὸ βλέμμα, δέν ὑπάρχει ἀκόμη τοῦλάχιστον δέν εἶναι ἐμφανές. Ἀντὶ τούτου τελεῖται πρῶτον ἐσωτερικὴ τις διακύμανσις, ἣτις ἀναγκάζει τὸν νέον νὰ ἀσχοληθῇ περὶ ἑαυτὸν. Ἐκ τῆς περὶ ἑαυτὸν ἐνασχολήσεως ταύτης γεννῶνται ἔπειτα χαρακτηριστικὰ τινα φαινόμενα, τὰ ὅποια εἶναι κοινὰ εἰς ὅλους τοὺς ἐφήβους.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ πρῶτον δικαίως ὁ Mandoussie ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ «L'Âme de l'adolescent» ὁμιλεῖ περὶ «narchie des tendances», ἐν ᾧ ἐξ ἄλλου ὁ Stanley Hall περιγράφει διεξοδικῶς τὰς ταλαντεύσεις τῶν ψυχικῶν καταστάσεων τῶν ἐφήβων. Ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος εύρισκει ἐν ἑαυτῷ τὰς μεγίστας τῶν ἀντιθέσεων, ἐναλλασσούσας ὡς ἡ κινήσεις τῶν κυμάτων. Τὴν ὑπερβολικὴν δραστηριότητα καὶ τὴν κατάρριψιν τοῦ ποσοῦ διαδέχεται ἀπερίγραπτος ὀκνηρία. Ἡ ἀχαλίνωτος εὐθυμία παρέχει τὴν θέσιν αὐτῆς εἰς βαθεῖαν βαρυθυμίαν⁽¹⁾. Θεία ἀδιακρισία καὶ

1. Δέν ὀφείλεται εἰς ἀπλήν σύμπτωσιν τὸ γεγονός, ὅτι ἡ κίνησις τῶν νέων, ἡ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Sturm und Drang» γνωστὴ, ἦτο περίοδος οὐ μόνον τοῦ προμηθεϊκοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς αἰσθηματικότητος. Ὁ Γούττε ἐγέννησεν ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐξελικτικοῦ σταδίου τῆς ψυχῆς τοῦ τὸν Götze καὶ τὸν Βέρθερον. Ἄλλ' εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι ἀμφότερα, συναισθηματικῶς δυνάμειος καὶ μελαγχολίας, παραμένουν παρὰ τοῖς ἐφήβοις «ἀμοιρα ἀντικειμένου» ἀκόμη, κενὰ καὶ ἀόριστα.

ἀκατανίκητος αίσχυνηγία δὲν εἶναι παρά δύο διάφοροι τρόποι ἐκφράσεως τοῦ ἐνὸς τούτου γεγονότος, ὅτι δηλαδή τὸ διὰ τὴν ψυχὴν σπουδαιότατον τελεσιουργεῖται ἐν πλήρει ἀποκρύψει καὶ μυστικότητι. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐναλλάσσονται φιλαυτία καὶ αὐταπαρνησία, γενναίωφροσύνη καὶ ὕβρις, ροπή πρὸς ἀναστροφήν καὶ κλίσις πρὸς τὴν μόνωσιν, πίστις εἰς τὴν αὐθεντίαν καὶ ἀνατρεπτικὴ ριζοσπαστικότης, ὄρμη πρὸς δρᾶσιν καὶ ἡρεμος θεωρία.

Ἐν μιᾷ λέξει: Ὅσοι ἰσχυρότεροι αἱ θύελλαι τῆς ἡβῆς τοσοῦτω μείζων ἢ ἐντύπωσις ὅτι ἐν τῇ ψυχῇ ὑπάρχει τὸ ὕλικόν πρὸς ὁ λ α. Ἐὰν τὸ πρᾶγμα ἔχη οὕτω εἶναι ἀδιάφορον—ἀποτελεῖ ἄλλως τε πρόβλημα πολὺ μεταφυσικόν—βέβαιον εἶναι πάντως ὅτι τὸν τῆδε κάκεισε ριπτασμὸν τοῦτον γινώσκει καὶ συναισθάνεται, βιοῖ, ὁ ἔφηβος, ὡς τι ἀπείρως ταλαιπωροῦν. Μόλις ἄλλως τε θὰ ἠκούσθη ποτὲ ὅτι ἐχαρακτήρισέ τις τὴν ἐναρξιν τῆς ἡβῆς ὡς εὐτυχεῖς ἢ ὠραίους χρόνους, εἰ καὶ ἀναμφιβόλως εἶναι δυνατόν νὰ περιέχη σημεῖα, ἅπερ ἐξαίρουν μέχρι θείας μακαριότητος. Ἄλλ' ἐὰν κατὰ τὴν ψυχολογικὴν ἡμῶν μέθοδον ἐρευνῶντες προβῶμεν πέρα τοῦ ἀμέσως βεβιωμένου καὶ ἐκζητήσωμεν τὸ «ὑπεριδρυμένον νόημα» τῶν φαινομένων τούτων, ἀντιλαμβανόμεθα σαφέστατα τὴν ἐξελικτικὴν αὐτῶν σημασίαν. Ἡ φύσις δημιουργεῖ ἐνταῦθα βάσιν τινὰ ἐπιλογῆς διὰ τὸν μέλλοντα ἄνθρωπον· πειραματίζεται μεθ' ἑαυτῆς, ἵνα τέλος καταλήπῃ μοναδικὴν τινὰ μορφήν ὡς ὠρισμένον ἀποτέλεσμα. Δὲν ἐλλείπουν συγγενῆ φαινόμενα ἐν ἄλλοις κλάδοις τῆς ἐξελικτικῆς ψυχολογίας. Τῶν πρώτων λ. χ. ἀποπειρῶν πρὸς ἔννοιον ὁμίλιαν προηγεῖται περίοδος ψελλίσματος, κατὰ τὴν ὁποῖαν παράγονται φθογγολογικοὶ σχηματισμοί, δυσχερέστατοι ἐν μέρει, ὁλοεὶ πρὸς ἀποταμίευσιν καὶ ἐκλογὴν. Ὑπάρχει ὡσαύτως στάδιον πρωϊμωτάτης ἐξελιξεως τῆς βουλήσεως, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ παῖς βούλεται οὐχὶ χάριν τοῦ σκοποῦ, ἀλλ' ἵνα δοκιμάσῃ τὴν νέαν δύναμιν τῆς ἐπικρατήσεως ἑαυτοῦ. Καὶ αὕτη ἡ παιδιὰ τέλος δὲν εἶναι ἄλλο παρά ἢ διὰ πειραματισμῶν ἐξερευνήσις καὶ προσοικειώσεις τῶν διαφόρων καταστάσεων καὶ τρόπων. Ἄλλ' αἱ ἐφηβικαὶ ἐκεῖναι θύελλαι δὲν εἶναι πλέον παιδιὰ. Φέρουν πολὺ σοβαρὸν χαρακτῆρα. Ἡ φύσις προσεγγίζει ἐνταῦθα εἰς τὸν πυρῆνα

αὐτὸν τῆς προσωπικότητος διὰ τῶν πλαστικῶν αὐτῆς ἀποπειρῶν. Τοῖμα νῦν νὰ ἐπιτελέσῃ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς πραγματικότητος ὅ,τι πρότερον εἶχε μετέλθῃ εἰς τὸν κύκλον τῆς παιδείας.

Ἄς ἐπιτραπῇ νὰ κάμωμεν ἐνταῦθα παιδαγωγικὴν τινα παρατήρησιν: Ὁ ἐν τοιαύτῃ ἐσωτερικῇ καταστάσει τελῶν δὲν κατανοεῖ ἑαυτὸν. Διὰ τοῦτο ὁ κατὰ τοῦτον ἀκριβῶς τὸν χρόνον ἀπεραντος πόθος τοῦ ἐφήβου, ἵνα γίνῃ καταληπτὸς. Ὁ κατορθώσας νὰ κατανοῇ τὴν ἡλικίαν ταύτην ἀσκεῖ ἤδη κατ' ἀνάγκην μορφωτικὴν ἐπίδρασιν, ἐπειδὴ ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἀντιφατικῶν πρὸς ἄλληλα σχημάτων ἐξαίρει ὠρισμένα χαρακτηριστικά, ἐνισχύει αὐτὰ καὶ σταθεροποιεῖ. Ἡ τοιαύτη κατανόησις δύναται νὰ ὑποβιβάσῃ, τ.ἔ. ἐξαίρη τὰς ταπεινὰς πλευράς. Ἄλλ' ἐξ ἄλλου καὶ νὰ ἐξυψώσῃ, ὅταν ὑποδαυλίξῃ τὴν πρὸς τὰ ἄνω τεινοῦσαν ὀρμὴν τῆς νεαρᾶς ψυχῆς. Ἡ μοναδικὴ μέθοδος τῆς ἀγωγῆς κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα εἶναι ἡ πρὸς τὰ ἄνω μορφοῦσα κατανόησις. Τὴν πρὸς τοῦτο ὁδὸν ἔδειξε κατὰ τὸν ἴδιον αὐτοῦ τρόπον ὁ Σωκράτης.

Ἐν τῇ ποικίλῃ ταύτῃ ἐναλλαγῇ τῶν διαθέσεων καὶ τῶν ψυχικῶν καταστάσεων ἐκδηλοῦνται μετ' ἐξάρσεως ῥοπαί τινες, αἵτινες εἶναι χαρακτηριστικαὶ δι' ὅλους τοὺς ἐν τῇ ἡβῃ τελοῦντας. Συνέχονται πᾶσαι πρὸς ὅ,τι ἐκαλέσαμεν ἀνακάλυψιν τοῦ Ἐγώ. Ὅλα αὐτὰ τὰ βιώματα, πάντα ταῦτα τὰ συναισθήματα καὶ παθήματα καθόλου, σχετίζονται στενώτατα πρὸς τὸ Ἐγώ. Τὸ αὐτὸ συνέβαινε καὶ παρὰ τῷ παιδί, ἀλλὰ κατὰ τρόπον ὅλως ἀφελῆ. Νῦν κυριαρχεῖ νέον συναισθημα τοῦ Ἐγώ, τ.ἔ. ἡ συνειδησις ὅτι βαθὺ χάσμα ἠνέφκεται μεταξὺ τοῦ Ἐγώ καὶ παντὸς ὅπερ δὲν εἶναι τὸ Ἐγώ τοῦτο, ὅτι ὄχι μόνον ὅλα τὰ πράγματα, ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι κεῖνται ἀπείρως μακρὰν καὶ εἶναι ἀπείρως ξένοι, ὅτι ἐν τοῖς μυχαιτάτοις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ εἶναι τις μόνος. Τοιοῦτοτρόπως ἐτελεσιουργήθη ἡ πνευματικὴ ἐκείνη «πτῶσις», διὰ τῆς ὁποίας ὑποκειμενον καὶ ἀντικείμενον ἐχωρίσθησαν ἀλλήλων. Τὸ ὑποκειμενικὸν καθίσταται νῦν κόσμος ἰδίᾳ ὑπάρχων. «Καὶ μέσα μας ὑπάρχει ἓνα σύμπαν». Ἀρχεται ἡ ὕψ' ἡμῶν βίωσις ἡμῶν αὐτῶν.

Φυσικὴ συνέπεια τούτου εἶναι ὁ στοχασμὸς καὶ ἡ αὐτο-

παρατηρήσια ἐν πάσῃ δυνατῇ μορφῇ, ἀπὸ τῆς ἀπλῆς καταδύσεως ἐντὸς τῶν κενῶν καὶ ἀρίστων ἰδίων συναισθημάτων μέχρι τῆς φιλοσοφικῆς ἐμβαθύνσεως. Κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα ὑπάρχει κατάστασις τις ὀνειροπολήσεως ἀνευ ἰδεῶν. Ὁ Gottfried Keller περιγράφει εἰς τὸν «Grünen Heinrich» τοιοῦτον ἄσκοπον βυθισμόν εἰς ἑαυτόν: Μετὰ τὴν ἐορτὴν τῶν καλλιτεχνῶν κάθηται ἐπὶ ἡμέρας πρὸ τοῦ ὀκρίβαντος καὶ προσθέτει χωρὶς σχέδιον καὶ σκοπὸν τὴν μίαν γραμμὴν παρὰ τὴν ἄλλην. Ἄλλ' ἡ κατάστασις αὕτη δύναται νὰ συμπυκνωθῇ εἰς τὸ ριζοσπαστικὸν πρόβλημα τῆς υπάρξεως. «Διατί ζῶ; Διατί νὰ μὴ ὑπάρχη καλύτερον τίποτε;— Ὁ μὲν παῖς ἐρωτᾷ: «Ποῦ ἤμην πρὶν γεννηθῶ;» Ἴσως δὲ καὶ ἐπὶ ἦτο πρὸ τῆς ἰδικῆς μου υπάρξεως;» Ὁ δὲ ἐφήβος: «Διατί ὑπάρχω; Ποῦ ἐγκείται ἡ ἀξία μου;» Ἡ ἐν τῷ μεταφυσικῷ τούτῳ ἀγῶνι ἀμηχανία καὶ ἡ καθαρῶς μεταφυσικὴ (οὐχὶ κατ' ἀνάγκην ἠθικὴ) ἀηδία, ἦν δι' ἑαυτόν αἰσθάνεται, δύναται νὰ ὀδηγήσῃ, ὅταν ἡ ἔντασις αὐτῆς εἶναι μεγάλη, μέχρις αὐτοκτονίας. Τὸ περιβάλλον ζητεῖ συνήθως τὰ αἷτια ταῦτα εἰς περιπετείας περιφερικὴν σημασίαν κεκτημένας, ἀπὸ τῆς ἐπόψεως δὲ τοῦ ἐφήβου ἐπὶ ἐπιφανείας, ἥτις δὲν ἔχει πολλὴν ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτόν.

Ἄλλὰ γενικῶς ὁ βυθισμὸς οὗτος εἰς τὸ μυστήριον τῆς ἀτομικεύσεως ἐκδηλοῦται πολὺ ἀθρόωτερον: συντάσσονται ἡμερολόγια (').

ὑπὸ τῶν ἐφήβων καλλιεργεῖται ἀλληλογραφία οὐχὶ ἵνα ἐκφράσουν ἀμοιβαίως ἑαυτοὺς, ἀλλ' ἵνα κατοπτρίσουν ἑαυτοὺς ἐν τῷ γράφειν καὶ λαμβάνειν ἐπιστολάς. Λυρικὰ ποιήματα εἶναι προωρισμένα νὰ ἐπιφέρουν ἐκκένωσιν τῶν συναισθημάτων. Φιλία χρησιμεύουν κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην πρὸς ὑποκειμενικὴν κατανόησιν ἑαυτῆς. Ἄλλὰ φυσικὰ βλέπουν ἀλλήλους διὰ μέσου φανταστικοῦ πέπλου, ὅστις πᾶν τὸ ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτῶν Ἐγὼ περιεχόμενον καθιστᾷ λίαν ἐνδιαφέρον καὶ λίαν σημαντικόν. Τὸ γεγονός

1. Οἱ παῖδες πολὺ ὀλίγον γνωρίζουν τὴν χρῆσιν τῶν ἡμερολογίων, τὰ ὅποια λαμβάνουν ὡς δῶρα. Ἄλλ' ὁσάκις παρὰ ταῦτα ἀρχίσουν νὰ σημειοῦν εἰς αὐτά, ἀναγνωρίζομεν σαφῶς εἰς τὸν τόνον, εἰς ὃν γράφουν, καὶ εἰς τὰ ἀντικείμενα, περὶ τὰ ὅποια διατρέβουν, τὴν εἰσοδὸν τῆς ψυχικῆς ἀφυπνίσεως.

ὅτι ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ αἰσθάνονται πρὸς τούτοις ἑαυτοὺς ὡς τι νέον (vita nuova), εὕρισκει τὴν χαρακτηριστικὴν αὐτοῦ ἔκφρασιν ἐν ταῖς παρὰ ταῖς ἐφήβοις μετωνυμίαις. Ἡ Ἑλένη μεταβάλλεται εἰς Ἑλλην, ἡ Ἄννα γίνεται Ἀνίτα, ἡ Ἐλίσα μετασχηματίζεται τοῦλάχιστον εἰς Λίζαν. Καθ' ἡμέραν δοκιμάζεται νέον εἶδος κομμώσεως. Κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα ἴστανται, ἵνα ὁμιλήσωμεν δι' εἰκόνας, διαρκῶς πρὸ τοῦ καθρέπτου. δρᾶττονται μετὰ σπουδῆς ὄλων ἐκείνων, ἅτινα ἀρμόζουσι εἰς τὸν καθρέπτην τῆς ψυχῆς. Πάντα ταῦτα τὰ φαινόμενα εἶναι δυνατὸν νὰ παρουσιασθοῦν ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἐνασχολήσεως περὶ τὴν γενετήσιον ὁρμὴν. Ἐνεργοῦν ὡς μαρμαρυγαὶ ἐκ κέντρου, ὅπερ ὑπνώττει εἰσέτι. Ἡ ἀφυπνιζομένη ἀτομικὴ ζωὴ μετὰ τῆς ἰσχυρᾶς αὐτοσυντηρησίας τῆς, τοῦ ἐρωτός τῆς, τῆς ἀφροδισίου ὁρμῆς τῆς, δὲν ἀνέρχεται ἀκόμη εἰς τὴν ἐπιφάνειαν· περιδινεῖται μόνον ψηλαφοῦσα τῇ βοήθειᾳ φαντασίας μεστῆς προαισθήσεων καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ παιζούσης ἔτι, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπαυγάζουσι αἱ γενικαὶ γραμμαὶ τῶν αἰωνίων νόμων τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς.

Προσέξωμεν νῦν εἰς τὴν ἐν τῇ ἐνδομύχῳ ταύτῃ κινήσει ἐν-υπάρχουσαν ἀντίθεσιν, ἥτις τὸ μὲν τείνει νὰ ἀποφύγῃ, τὸ δὲ νὰ εὕρῃ ἑαυτήν. Ἐν καὶ τὸ αὐτὸ φαινόμενον δύναται νὰ περιέχῃ ἀμφοτέρωτα ταῦτα. Οὕτω λ.χ. ἡ πρὸς ἀποδημίαν ὁρμὴ, ἡ πληροῦσα ἀπὸ καταβολῆς κόσμου τὸν ἐφηβον, εἶναι ἔκφρασις τῆς ἐσωτερικῆς ἀνησυχίας, ἥτις προσπαθεῖ νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τῆς γενεθλίου γῆς (δηλ. ἀπὸ τμήματος τοῦ παλαιοῦ Ἑγῶ), ἐπιζητεῖ νάρκωσιν μέχρι ἀναισθησίας, διώκει νέας ἐξωτερικὰς ἐντυπώσεις, καὶ ὅμως ἐπιζητεῖ πάλιν παρὰ ταῦτα τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν συγκεντροῦσαν περισυλλαγὴν. Πολλὰ τῶν κατὰ τὴν ἡβὴν τελουμένων χρησιμεύουσι μόνον εἰς τὴν νάρκωσιν ἢ τοῦλάχιστον εἰς τὴν περιστολὴν καὶ ἀνακούφισιν τῆς ψυχικῆς καταστάσεως, ἥτις φέρει ἤδη ἐν ἑαυτῇ τὸν διπλοῦν χαρακτήρα τῆς «μέθης», πλήρη ἐκστάσεως ἔξαρσιν καὶ ἀπόσβεσιν τῆς ἀτομικῆς συνειδήσεως. Ὁ διονυσιακὸς ἱλιγγος τῶν ἐτῶν τούτων ρέπει αὐτὸ τοῦτο πρὸς καταστάσεις πλήρεις ἐξαντλήσεως, αἰτινες φέρουσι ἀφ' ἑαυτῶν τὴν γαλήνην. Ἄλλοι ζοῦν ἡσυχώτερον, φιλολογικώτερον. «Ἐλευθεροῦναι ἑαυτοὺς» ἀπὸ τῶν ἰδίων ὑπερδιεγέρ-

σεων, έμπιστευόμενοι έαυτούς εις τὸ ἡμερολόγιον ἢ τὴν ποίησιν. Ἡ έσχηματισμένη έκφρασις εἶναι πάντοτε τὸ συναμφοότερον, εὐ-
 ρεις ἡμῶν αὐτῶν καὶ αὐτολύτρωσις. Ἡ έμφανής σχέσις φιλίαις
 τοῦ έφηβου πρὸς τὸ ἡμερολόγιον του όφείλεται εις τὴν έξ αὐτοῦ
 άντλουμένην βοήθειαν, εις τὸ ότι αἶρει τὰς θλίψεις αὐτοῦ καὶ
 τὰς χαράς, εις τὸ ότι φαίνεται τρόπον τινα άκοῦον καὶ αἰσθανόμενον
 αὐτὸν καὶ εις τὸ ότι έπιτρέπει εις αὐτὸν τὴν όλοσχερῆ εκείνην ει-
 λικρίνειαν, ἥτις μόνη καταρρηγνύει τὸ προπύργιον τῆς αὐταμύνης
 καὶ τῆς συγκλειούσης έπιφυλάξεως κατὰ τὴν διάρκειαν σιωπηλῶν
 στιγμῶν. Ἡ αξία τῶν ἡμερολογίων τούτων ὡς πηγῶν εἶναι
 μεγάλη. Ἄλλά δὲν εἶναι ὅση ὑπολογίζει αὐτὴν ἡ Charlotte
 Bühler, έπειδὴ ὁ έφηβος δὲν βλέπει άκόμη έαυτὸν ὡς τι ένιαῖον
 καὶ συνεχές, πολὺ δὲ όλιγώτερον βλέπει πέραν έαυτοῦ, άλλά πάντως
 προσβλέπει έαυτὸν μετ' έκπλήξεως, έστιν ὅτε δὲ καὶ μετὰ δέους.
 "Ὅ, τι άναγινώσκωμεν εις τὰ ἡμερολόγια ταῦτα άποτελεῖ πρώτας
 τινάς άποπειράς πρὸς σχηματισμὸν καὶ μορφοποίησιν τὰ μεγάλα
 κύματα καὶ οἱ παφλασμοί, ὅλος ὁ «μυστικισμὸς τῆς αὐτοβιώσεως»,
 τῆς έμπειρίας έαυτῶν, κεῖται «έπέκεινα», πᾶσα δὲ άπόπειρα
 ὅπως συλλάβωμεν αὐτὴν διὰ τοῦ νοῦ χρησιμοποιοεῖ άναποφεύκτως
 έν χρήσει ἤδη καὶ κατὰ παράδοσιν κατηγορίας.

Ἄλλ' ἡ άφύπνισις τοῦ Ἐγὼ δὲν έκδηλοῦται μόνον έν τῷ λογι-
 σμῷ καὶ τῇ αὐτοπαρατηρησίᾳ, άλλά καὶ έν τῇ μεγάλῃ εὐαι-
 σθησίᾳ, ἡ ὅποια ὑποδηλοῖ ένισχυμένον καὶ έπιεικιστάτης φρον-
 τίδος δεόμενον αὐτοσυναίσθημα. Ἡ ἤδη καθ' έαυτὴν αὐξουσα
 ψυχὴ άπαιτεῖ τόσῳ μείζονα προσοχὴν έκ μέρους τῶν άλλων, ἰδίᾳ
 τῶν ένηλικῶν, ὅσω στερεῖται άκόμη βεβαιότητος περι έαυτῆς
 καὶ άσφαλείας. Ἡ έν τῇ «μεσοχώρᾳ» (ὡς καλεῖ αὐτὴν ἡ Lou
 Andreas - Salomé) ταύτῃ διατριβῇ συνεπάγεται μεγάλην άστά-
 θειαν τοῦ ὅλου έσωτερικοῦ βίου. Ὁ άνθρωπος εἶναι κατὰ τὴν
 ἡλικίαν ταύτην οὐ μόνον ὡς πρὸς τὴν έξωτερικὴν θέσιν ἢ τὸ ὄνομα
 αὐτοῦ κατὰ τὸ ἡμισυ παῖς καὶ κατὰ τὸ ἡμισυ ένῆλιξ, άλλά καὶ
 ὑπάρχουν πράγματι έν άρχῇ τῆς περιόδου ταύτης χρόνοι, κατὰ
 τοὺς ὁποίους διατελεῖ πάντοτε παῖς, έπειτα δὲ άλλοι, καθ' οὓς
 έκδηλοῦται ἤδη σαφέστατα έν τοῖς μυχίοις αὐτοῦ ὁ μέλλον άν-
 θρωπος. Ἄλλά τὸ περιβάλλον σπανίως προσέχει εις ταῦτα. Ἡ

μοῖρα τῆς ἡλικίας ταύτης συνίστανται ἐν τούτῳ, ὅτι δὲν λαμβάνεται «ὡς πλήρης» καὶ δὲν ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τῶν ἐνηλίκων ὡς ἰσότημος. Ἡ ἀγωγή αὐτῆς θὰ ᾔτο πολὺ εὐκολος, ἐὰν ἐφειδόμεθα τῆς εὐαισθησίας αὐτῆς. Θὰ ᾔτο δυνατὸν νὰ παιδαγωγήσωμεν αὐτὴν ἤδη διὰ τούτου μόνον, ἐὰν δηλ. σκοπίμως καὶ ἐν συνειδήσει ἐλαμβάνομεν αὐτὴν «ὡς πλήρη» ἐν τε τῷ τρόπῳ τῆς πρὸς αὐτὴν ἀνατροφῆς καὶ ἐν ταῖς πρὸς αὐτὴν ἀπαιτήσεσι. Διὰ τὰς νεάνιδας ἐν πάσει περιπτώσει ἰσχύει τοῦτο ἄνευ σχεδὸν περιορισμοῦ τινός. Ὅταν ὁμῶς ἡ πρὸς κῦρος καὶ ἀναγνώρισιν ἀνάγκη, ἣτις διακρίνει τοὺς ἐφήβους, δὲν ἰκανοποιῆται, γεννᾶται ἡ «ἀποστασία», ἄλλαις λέξεσιν οἱ ἐφηβοὶ μεταθέτουν τὸ κέντρον τῆς βαρύτητος τοῦ βίου αὐτῶν εἰς σφαῖραν, ἣτις τελεῖ ἐλευθέρα ἀπὸ τῶν κανόνων καὶ τῶν μέτρων τῶν ἰσχυόντων μεταξὺ τῶν ἐνηλίκων. Μετροῦν ἑαυτοὺς κατὰ ἴδια μέτρα. Τὰ ἐσωτερικὰ ἐλατήρια τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ὁμαδικῶν κύκλων καὶ τοῦ ἀθλητικοῦ βίου εἰς τὰς μεγαλοπόλεις, οὐδόλως φέρουν ἀγροῖκον μόνον χαρακτῆρα· μεταξὺ αὐτῶν δρᾷ καὶ λίαν εὐγενὲς ἐλατήριο, ἡ πρὸς ἀναγνώρισιν καὶ ἐκτίμησιν ὁρμῆ, πολλάκις δὲ καὶ ἡ προδοθεῖσα ἀνάγκη πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν ἄλλων καθοδήγησιν καὶ τὴν ἐκ μέρους τῶν ἄλλων ἀγάπην ἐν ὑψηλότερα τινὶ ἐννοίᾳ. Ἐφ' ὅσον ἡ σὺ γ γ ρ ο ν ο ς κινήσεις τῶν ἐφήβων εἶναι ἀποστασία ἀπὸ τοῦ πολιτισμοῦ—ἀκριβῶς εἰπεῖν ἀποτελεῖ πολύμορφον καὶ πολυσχιδὲς πλᾶσμα—προεκλήθη καὶ ὑπὸ τῆς ἀποστροφῆς, ἣν αἰσθάνονται ἐξαναγκαζόμενοι νὰ διαδραματίζουσι πρὸς ὄψωπον ἀνθρώπων δευτέρας τάξεως. Τοποθετοῦν ἑαυτοὺς ἐπὶ ἰδίου ἐδάφους.

Τρίτον τι σύμπτωμα, ὑποδηλοῦν ὅτι ἐν τῷ βάθει τῆς ψυχῆς ἐσχηματίσθη νέον Ἐγώ, [ἀποτελεῖ παρὰ τὴν αὐτοπαρατηρησίαν καὶ τὴν εὐαισθησίαν καὶ ἡ ἀφύπνις τῆς πρὸς αὐτοτέλειαν ὁρμῆς. «Αἱ πρὸς χειραφέτησιν προσπάθειαι» εἶναι κατὰ συνέπειαν ἀναγκαῖον τι κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην, οὐχὶ λοιπὸν ἀπόρροια ἀπειθείας καὶ ἀστοργίας. Ὁ νέος ἀρχίζει νὰ προβάλλῃ αὐτὸς σκοποὺς εἰς ἑαυτόν, καὶ δὴ τὸ κατ' ἀρχὰς πειραματιζόμενος μόνον. Ἀναλαμβάνει περιήγησιν τινὰ, ἄρρυθμον καὶ ἄμετρον τὴν ἐκτασιν, ἵνα διακριβώσῃ ἕως ποῦ δύναται αὐτὸς ὁ ἴδιος νὰ φθάσῃ. Ὁ πρὸς ἀπόλαυσιν τῆς φύσεως πόθος οὐδεμίαν ἢ ἐλαχίστην ἀσκεῖ